

MIKAEL

Muistini mukaan

PERSBRANDT

CARL-JOHAN VALLGREN

TAMMI

CARL-JOHAN VALLGREN

MIKAEL Muistini mukaan
PERSBRANDT

Suomentanut Heikki Eskelinen

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ

tammi

75 VUOTTA

HELSINKI

RUOTSINKIELINEN ALKUTEOS:

Mikael Persbrandt – Så som jag minns det

© MIKAEL PERSBRANDT & CARL-JOHAN VALLGREN, 2017

PUBLISHED BY AGREEMENT WITH HEDLUND AGENCY

KUVATOIMITUS JA -MUOKKAUS: TOMAS EHRNBORG

SUOMENKIELINEN LAITOS © KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI, 2018

ISBN 978-952-04-0171-9

PAINETTU EU:SSA

Istahdimme varhain joka aamu Land Roveriin, joka vei meidät serpentiiniteitä pitkin ylös Gurkhan alueen vuoristokylään. Vierailimme kouluissa, joita rakennettiin Unicefin johdolla, ja seurailimme muutamien lasten arkielämää. Elettiin vuoden 2016 toukokuuta. Oli kulunut vajaa vuosi suuresta maanjäristyksestä, mutta katastrofin jälkiä oli näkyvissä enää vähän. Nepalin jälleenrakentaminen oli käynnissä. YK:n työntekijät tasoittelivat raivaustraktoreilla maastoon uusia tasanteita, joille kouluja nousi. Kattoina olivat väliaikaisesti Unicefin siniset pressut, jotka tunsin vanhastaan aiemmilta järjestön työhön liittyneiltä matkoiltani. Niistä päivistä tuntui kuluneen jo ikuisuus. Olin ollut silloin aivan toinen ihminen.

Iltaisin palasimme asuinpaikaksemme osoitettuun alempana laaksossa sijaitsevaan pieneen taajamaan. Päivän runsaat vaikutelmat olivat aivan uuvuttaneet Igorin, vanhimman poikani. Hänen kymmenvuotispäivänsä lähestyi, ja olin ottanut hänet matkalle mukaan omalla kustannuksellani. Ajattelimme, että saisimme hiukan aikaa itsellemme, kahden kesken vain hän ja minä, ja ehkäpä hän oppisi jotakin maailmasta.

Huoneemme oli juuri sellainen kuin köyhässä maassa kaukana valtateiltä sijaitsevan hotellin voi odottaa pystyvän tarjoamaan. Muuten kerrassaan spartalainen, mutta Intiassa valmistetun vesisängyn tarkoituksena oli luoda ylellisyyden vaikutelmaa. Tuo komeus tuntui kuitenkin olevan aivan vieraassa ympäristössä. Ei ilmastointia, vain pyörivä tuuletin katossa. Loisteputki, joka

valaisi huoneen sinisellä valolla. Lattiaa peitti kulunut kellanruskea kokolattiamatto.

Ikkunastamme näimme autokorjaamon ja muutamia vuohia aitauksessaan. Talon toisella puolella oli pääkatu, jolla vallitsi sanoin kuvaamaton ihmisten ja liikenteen kaaos. Taivaanrannassa häämöttivät Himalajan lumihuiput.

Tavallisesti söimme illallisen kulman takana sijaitsevassa ravintolassa, nepalilaista ruokaa, kanaa ja riisiä. Oppaamme ja tulkkimme istuivat samassa pöydässä, monet heistä olivat maanjäristyksestä selviytyneitä.

Muistan ajatelleeni, että me kaikki olimme katastrofista selviytyneitä. Myös Igor. Käsitin hyvin, että muihin verrattuina olimme etuoikeutettuja – mutta eikö tuo ajatus kuitenkin ollut aivan paikansa pitävä?

Illalla makasin poikani vieressä vesisängyssä, pitelin kirjaa ja yritin lukea, mutta en kyennyt keskittymään. Katselin vieressäni nukkuvaa pientä ihmistäntä.

Olin kokenut aikoja, jolloin en ollut kyennyt katsomaan häntä tällä tavalla tuntematta häpeää. Tiesin, miten paljon hän oli kaivannut minua. En ollut ollut läsnä hänen elämässään – ja olin hänelle velkaa niin paljon.

Ikkunoiden takana oli pimeää, tähtitaivas aivan toisennäköinen täällä maapallon toisella puolella. Laaksossa kajahteli koirien haukunta, jossakin kapusi kuorma-auto jyrkkää mäkeä ylös. Kadulta levisi hiiligrillien tuoksu. Katselin Igoria, ja läheisyyden tunne oli uskomattoman voimakas. Pienet murahtelut, nytkähdykset kasvoilla – millaista unta hän mahtoi nähdä?

Hän oli hämmästyttävästi samannäköinen kuin minä tuossa iässä. Tuossa loisteputken valossa lepäsi melkeinpä kopio minusta.

Ja sitten alkoivat elämäni vaiheet vaeltaa silmiäni editse: kasvu-
vuodet Jakanissa, tiivis yhteiselämäni äidin kanssa, nuoruusvuodet,
aikuistuminen, pitkä matka teatterin ja elokuvan maailmaan. Ja
sitten, huipulle päästyäni: jyrkkä pudotus.

Olin aikoinani pyytänyt Unicefia lähettämään minut sota-
näyttämöille – ehkäpä etsiäkseni jonkinlaista oman itseni
peilikuvaa. Tästä ei enää ollut kyse. Olin tehnyt rauhan
itseni kanssa.

Enkä loppujen lopuksi katunut juuri mitään. Olin
todellakin aiheuttanut kärsimyksiä ja saanut aikaan
katastrofeja, mutta olin myös saanut sellaisia
kokemuksia, joista useimmat ihmiset eivät pysty
uneksimaanakaan. En kuolisi uteliaana.

Katumus – ajattelin sitä paljon noina iltoina
Himalajan juurella. Mitä se oikeastaan hyödytti?
Mitä merkitystä oli muiden anteeksiannolla,
ellen kyennyt itse antamaan anteeksi itselleni?

Voin vain toivoa, että kertomukseni voisi jonakin
päivänä auttaa muita. Elämähän ei enää saa
elämättömäksi.

Igorille, Lolle ja Olgalle

Synnyin Tukholman eteläisen sairaalan synnytysosastolla syyskuun 25. päivänä 1963 klo 22.18. Nykyään tuota Södersjukhusetin osaa hallitsee huumeriippuvaisten vastaanotto Maria Pol, ja laskin tästä asiasta leikkiä vuosien ajan. Huonoja kapakkapiloja tähän tapaan: ”Käyn usein paikassa, jossa synnyin.” Tuollaisesta tokaisusta paljastuu oikeastaan melkoisesti itsehalveksuntaa ja pahuksen kieroutunut minäkuva. Lähellä osastoa, jolla synnyin, kuoli kaiken lisäksi enoni Krister. Hän kuului niihin harvoihin sukulaisiin, joiden kanssa äiti ja minä olimme tekemisissä kasvuvuosinani. Hän menehtyi verenmyrkytyksen seurauksiin ja elintoimintojen yleiseen romahtamiseen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolimaissa.

Olin juuri sitä ennen tavannut Sannan, elin iltapäivälehtien skandaalikirjoittelun ristivedossa, ja lehtimiehiksi pukeutuneet hyeenat vaanivat minua ympäri vuorokauden, jäljittivät minua kuin pahinta rikollista. Se oli yhtä kaaosta, ja tavallisesti hiivin Sannan asunnosta Skånegatanilta Maria Polin ohi potilasosastolle, jolla äiti istui odottamassa Kristerin kuolinvuoteen ääressä, ja sitten istuimme siellä ja valvoimme hänen luonaan, kunnes hän veti viimeisen henkäyksensä. Hän oli juuri täyttänyt 62 vuotta ja kuului lapsuuteeni voimakkaasti vaikuttaneiden miesten pieneen ryhmään – eikä kukaan heistä ollut ollut erityisen sopiva esikuvaksi.

Isäni Bo ja äitini Inga-Lill olivat syntyessäni hyvin nuoria, oikeastaan lapsia itsekin. Isä oli 20- ja äiti 18-vuotias. Pentuja, joilla ei ollut suurtakaan vastuuntuntoa. He olivat tavanneet Kla-

ran kortteleiden uumenissa postisiirtotoimistossa, jossa molemmat silloin työskentelivät. He ryhtyivät flirttailemaan lomake- ja lähetysspienojen yli, juttelivat eräänä päivänä portaissa, ja isä pyysi äidin elokuviin, katsomaan filmiä, jota kumpikaan ei enää muista. Käsittääkseni he olivat onnellisia ensimmäisinä vuosina. Isä lähti postista ja siirtyi rakennustöihin, joissa palkka oli parempi, ja äiti jäi kotirouvaksi pitämään minusta huolta.

He ostivat vähittäismaksulla kuplavolkkarin. Varhaisimpiin lapsuusmuistoihini kuuluu tilanne, jossa makaan hattuhyllyllä takaikkunan edessä ja Bosse ja Inga-Lill polttavat ketjussa eikä kenelläkään ole turvavyötä. Olimme matkalla jonnekin juhlimaan. Elimme viattomuuden aikaa, ei meille voinut tapahtua mitään pahaa.

Muutimme ensimmäisten elinvuosieni aikana tämän tästä, asuimme Barkarbyssä isän vanhempien pikkuisessa mökissä ja äidinäidin luona Årstassa, kunnes vanhempani löysivät pienen kämpän Jakobsbergistä Frihetsvägenin varrelta. En tiedä, merkitsikö nimi heille mitään, mutta kuvittelen sillä olleen merkitystä: Frihet – Vapaus. Vihdoinkin he pääsivät vapaiksi vanhemmistaan.

Talo, johon muutimme, oli 50-luvulla rakennettu ja vankkaa tekoa. Kun huoneistoon tultiin, vessa oli oikealla ja keittiö vasemmalla ja suoraan edessä olivat olohuone ja siellä telkkari, sohvaryhmä ja minun pieni korituolini. Vanhemmillani oli makuuhuoneensa ja minulla toinen, aivan pieni.

Ollessani kuusivuotias muutimme jälleen, nyt Engelbrekts-gatanille neljän huoneen huoneistoon yhteen Jakobsbergin, Jakanin, uusista tornitaloista. Elettiin suuren vaurastumisen vuosia, ja etäämpänä Järfällassa tornitaloja nousi maasta kuin sienii. Tuhansia uusia asukkaita saapui, eikä vain keskustan vetoisista asumuksista, vaan myös kaikkialta maasta ja ennen pitkää kaikkialta maailmastakin. Uudet betonikolossit kasattiin ennätysvauhtia, ja sisäpuoli viimeisteltiin aivan uusilla aineilla: muovilistoja, kipsiseiniä, vaneriovia, äänieristyksestä ei tietoaakaan. Muistan leipomusten ja lakritsin tuoksun hississä – tuoksuja, jotka kohtasin uudelleen vasta 40 vuotta myöhemmin, kun elokuvaa *Mig äger ingen* kuvattiin Luu-

lajassa samanlaisella tornitaloalueella. Ja muistan katujen tuoreen asfaltin, sen tunnun jalkojen alla – sen tiiviyn ja hajun, aivan toisenlaisen kuin nykyisin.

Ehdimme asua siellä vain muutamia vuosia, ennen kuin vanhempani erosivat ja muutin äidin kanssa Viksjöledenin toiselle puolelle, Sångvägenille seitsemänteen kerrokseen. Istuin tavallisesti keittiön ikkunan ääressä odottamassa, kun äiti oli kaupungilla asioillaan, ja kerran olin onnistunut saamaan ikkunan auki ja avaamaan sen täysin ammolleen. Äiti tietysti säikähti pahan kerran. Ehkä hän aavisti, että tuon pojansielun syvyyksissä piili itsetuhoinen pikku-ihminen. Pian tuon tapauksen jälkeen hän onnistui vaihtamaan asunnoksemme kolmion matalammasta talosta hieman kauempaa. Huoneisto oli toisessa kerroksessa, joten mahdollinen ikkunasta putoamiseni ei olisi ollut yhtä hengenvaarallista.

Vanhempieni avioero oli hidas prosessi, ja isä poistui kuvioista vasta vuosien kuluttua. Silloin äidinäitini Ann-Marie oli jo muuttanut naapurikortteliin suuren rakkautensa Lennartin kanssa, jonka hän oli kohdannut erottuaan isoisästäni muutamia vuosia aiemmin. Mummi oli paljasjalkainen tukholmalainen, hän oli syntyään nackalaisen peltisevän tytär ja varttunut aikuiseksi ympärillään 12 sisarusta. Nämä olivat hankkineet jälkikasvua niin runsaasti, ettei äiti pystynyt mitenkään pitämään lukua kaikista serkuistaan. Mummi oli menettänyt yhden lapsen muutamia vuosia äitini syntymän jälkeen, ja murhe tuosta menetyksestä tuntui hänen elämässään aivan loppuun saakka. Hän ja Lennart asuivat Husargrändillä muutaman sadan metrin päässä meistä, ja heidän asuntonsa oli aina siisti ja hyvin hoidettu kuten useinkin sellaiset kodit, joissa ihmissuhteet eivät voi hyvin. Seinillä oli runsaasti tauluja, sohva-pöytä oli savulasia, mustavalkotelevision edessä oli nahkasohva ja kaksi televisiotuolia, jotka oli asetettu juuri oikeaan katselukulmaan. Lennart joi Eau de vietä ja poltti Bellman safireja. Muista vahvan tupakansavun yhä.

Tuossa vaiheessa pidin mummista, mutta en sitten enää myöhemmin, kun hän alkoi kohdella äitiäni häijysti. Ehkä hän oli kat-

keroitunut elämänsä ryyppiskelevien miesten takia, sillä Lennart oli tuurijuoppo kuten isoisäni Rafaelkin.

Lennart oli kuitenkin tärkeä tekijä minun elämässäni. Koska isä ei kantanut minkäänlaista isänvastuuta, osa siitä tuli Lennartin kannettavaksi. Kerran esinahkani tulehtui, pippeliä kutitti ja kirveli aivan helvetisti, mutta minä en lainkaan käsittänyt, mitä oli meneillään. Kukaan ei ollut opettanut minulle, että esinahka pitää vetää taakse ja terska pitää pestä, kun ollaan suihkussa. Isäthän tuollaiset asiat opettavat pojilleen. Lennart huomasi tilanteen.

”Näytäpä!” hän sanoi. ”No niin, sinun on tehtävä näin. Käytettävä vettä ja saippuaa!”

Ja sitten hän selitti minulle, miten oli meneteltävä.

Sitten pesinkin kikkeliä aivan raivokkaasti, kunnes ilmeni uusi ongelma ja minun oli mentävä Lennartin puheille esittämään uusia kysymyksiä.

”Nyt se on ihan kuiva ja sierettynyt!”

Ja niinpä hän sai selittää jälleen:

”Et saa pestä pippeliäsi liian usein, Mikael, ja sinun on huuhdeltava se kunnolla, niin ettei siihen jää yhtään saippuaa.”

Tuollaisia yksinkertaisia neuvoja en olisi mitenkään voinut kysellä äidiltä. Eikä minulla ollut isää kysymyksiini vastaamaan.

Lennart oli teurastaja, lähtöisin Skånen Lommasta. Hän piti julkisivua kunnossa kuukausimääriä kerrallaan, kunnes houkutus kävi liian suureksi ja hän retkahti uudelleen juomaan. Kerran ollessani heillä mummi takoi häntä kengällä päähän, kunnes veri vuoti. Tämä tapahtui talvella. Minun piti syödä päivällistä heidän luonaan, mutta olin myöhästynyt kaksikymmentä minuuttia nyrkkeilyharjoitusten takia, ja jo hyvässä myötälaitaisessa purjehtiva Lennart mäjäytti minua korville jäätyneellä lovikkalapasellani. Ja silloin mummi sai kohtauksen. Joissakin tilanteissa hän yltyi hitonmoiseen hurjuuteen, eikä se ehkä ollut kovin kummallistakaan, kun otetaan huomioon, millaisia olivat hänen elämänkumppaninsa.

Viimeisinä vuosinaan Lennart joi oikeastaan tauotta. Hän piilotti viinaa pesutupaan, siivouskomeroon ja heidän kotipihansa hiekka-

laatikkoon, hän talloi koko elämänsä alkoholiin, häivytti siitä kaiken merkityksellisen sisällön – se oli varmasti aivan kaameaa orjuutta. Päästyään eläkkeelle hän osti mummilta ja itselleen uudet polkupyörät, jotta he voisivat tehdä retkiä Järvafältetiin, luonnon pariin, ja nauttia eläkeläisen elämästä. Siitä ei koskaan tullut mitään. He juutuivat Husargrändille keittiötuoleihinsa vaitonaisina ja itseksseen. Mummilla ei ollut keinoja tilanteen muuttamiseen.

Lopulta mummi sai tarpeekseen: eräänä päivänä, kun Lennart oli käymässä tyttärensä luona Lommassa, hän vaihtoi lukot, pakkasi muuttolaatikkoon Lennartin vähät tavarat ja lähetti ne Skåneen. Lennart kuoli pian tämän jälkeen. Kuulemani mukaan lääkärit esittivät hänelle uhkavaatimuksen: ellet lopeta ryyppäämistä, meidän on leikattava sinulta jalat. Ottakaa sitten vasen jalka, ukko vastasi, yksi minulle täytyy jäädä. Ja näin tapahtui. Hän istui yksijalkaisena pyörätuolissa elämänsä viimeiset kuukaudet.

Meidän perheessämme ei juuri tunnettu sukurakkautta. Mummin ja Lennartin lisäksi pidimme yhteyttä vain äidin pikkuveljeen Kristeriin ja hänen vaimoonsa Ullaan sekä Marie-nimiseen serkkuuni. Oli kuvassa mukana myös vaarini Rafael.

Rafael oli kotoisin Brändöstä Ahvenanmaalta, kalastajaperheen poika, joka oli neljän veljensä tavoin etsiytynyt sotavuosina Tukholmaan. Tehtyään joitakin vuosia työtä venemoottorien parissa hän kouluttautui radio- ja televisiolaitteiden korjaajaksi ja avasi jonkin ajan kuluttua radioliikkeen ja -korjaamon Mälarhöjdeniin. Hänkin oli tuurijuoppo, ja mummi sai liikkeen hoitaakseen aina silloin, kun hänellä oli putki päällä. Mummi ruuvaili radiovastaanottimia ja puuhasi kaikenmoisten sähkökapistusten parissa niin hurjapäisesti, että onnistui kerran sammuttamaan sähköt koko Mälarhöjdenin kaupunginosasta.

Rafael oli piinkova ukko, juonikas ja täysin kahjo omalla tavaltaan. Kun kävimme hänen luonaan hänen 70-vuotispäivänään, hän oli puhuvinaan puhelimesta rakastajattarensa Kickin kanssa. Hän eli tämän kiltin naisen kanssa yhdessä ollessaan selvin päin, mutta

ei koskaan ryyppykausinaan. Käykää istumaan, hän huusi Hägerstensåsenilla sijaitsevan pienen yksiönsä makuusopesta, minun on puhuttava Kickin kanssa vielä. Ja istumaanhan me kävimme. Istuimme suoraan kaviaarivoileipien päälle, jotka hän oli viekkaasti sijoittanut keittiötuoleille. Ukko nauroi tikahtuakseen, kyyneleet silmissä. Tuollainen hän oli: lapsellinen, hiukan outo. Kun kerran kävimme jouluna hänen luonaan, hän oli ripustanut joulukuusen kattoon, koska ei ollut juovuspäissään onnistunut saamaan sitä kuusenjalkaan. Lisäksi hän oli sairaalloisen mustasukkainen. Eläessään yhdessä mummin kanssa hänellä oli tapana pingottaa ongesiima ulko-ovien väliin ja ripustaa siihen muutamia kattilankansia voidakseen havahtua, jos mummi yritti livahtaa ulos.

Hän kuoli 72-vuotiaana rajun alkoholinkäyttönsä seurauksiin. Olin silloin juuri täyttänyt kahdeksantoista ja perin hänen Saabinsa, jonka varusteisiin kuului vapaakytkin. Auto oli yhtä epäluotettava kuin omistajansakin, liikkui jos liikkui. Jokseenkin selvältä näyttää, että olen perinyt ahvenanmaalaiselta suvultani mahdolliset alkoholismigeenini, adhd-oireeni ja taipumukseni ajautua kaaosmaisiin tilanteisiin. Kaikki siinä suvussa ryyppäsivät ja hankkiutuivat hankaluuksiin. Kasvuvuosinani pidin sitä normaalina.

Muuan äidin isänpuoleisista serkuista on Peter Söderlund. Hän oli perustamassa rikollisuuden ehkäisyyn, päihitteettömään elämäntapaan ja rikoksentekijöiden yhteiskuntaan sopeuttamiseen tähtäävää KRIS-järjestöä ja myöhemmin mukana samantapaisessa järjestössä nimeltä X-cons (”entiset konnat”). Hänkin käytti huumeita, mutta lopetti niiden käytön 20 vuotta sitten pahan kolarin jälkeen.

Kun olin saanut huumetuomion 2014, suoritin yhdyskuntapalveluni Peterin johdolla. Kuljin hänen mukanaan, kun hän tapasi milloin poliitikkoja, milloin laitapuolen miehiä, auttelin häntä hänen työssään Tenstan vankilassa ja Örebrohon juuri perustetussa paikallisessa X-con-yhdistyksessä – vaikka en itsekään vielä ollut päässyt irti huumeista ja jouduin teeskentelemään aika lailla saadakseni homman sujumaan. Peter on uskomaton tyyppi, ja pidän hänestä paljon. Hän haluaa korvata kaikki kohelluksensa auttamalla

muuta pääsemään eroon huumeista ja rikoksista. Hän vetää X-cons-järjestöä uskomattoman innostuneesti ja tarmokkaasti – oivallinen esikuva minulle ja monille muille.

En muista varhaisista lapsuusvuosistani juuri mitään. Ehkä tämä on tavallista, en tiedä. Muistan jotakin, mutta muistot ovat kuin unikuvia. Muistan myöhäisen illan, jolloin sain tulla sängystäni istumaan pieneen korituoliini telkkarin eteen katsomaan *Karjatila High Chaparralia* – se vasta oli jotakin; Manolito oli minun mielestäni ylittämättömän cool. Muistan kuminauhalla viritettävän lennokin, jonka ammuin vahingossa päin naapurinpojan kasvoja. Ja Viksjöledenin alitse johtavan pelottavan jalankulkutunnelin, joka olisi sopinut murhapaikaksi mihin tahansa Beck-elokuvaan. Muistan valtavat lumikasat Jakanin keskuksen parkkipaikalla – me kaivoimme niihin lumiluolia. Muistan kasteen tunnun jalkapohjissa, kun juoksin nurmikoilla kesäisin. Ja ensimmäisen ystäväni Marian, joka asui parin portaan päässä meidän rappukäytävästämme ja jonka kanssa löysin seksuaalisuuden – Maria Hedlundin Frihetsvägeniltä. Me olimme aina yhdessä, nuuhkimme aikuisten kenkiä ja toistemme takapuolta, leikimme lääkäriä ja jahtasimme toisiamme kummallakin käsissämme vedellä täytetty ketsuppipullo. Maria on nykyisin kriisi- ja traumaterapeutti, ja minä näin koomista symboliikkaa ensimmäisessä kohtaamisessamme lapsuusvuosien jälkeen. Se tapahtui, kun Ingvar Oldsberg oli kaapannut minut juontamaan tv-sarjaan *Här är ditt liv* ja Maria ilmaantui yllätysvieraiden joukkoon. Yritimme sitten pitää yhteyttä, mutta minun silloisten elintapojeni takia siitä ei tullut mitään.

Nuoruuteni oli melko tyypillinen 40-luvulla syntyneiden vanhempien lapsille: Oli Vietnam-mielenosoituksia ja Maon ja Che Guevaran kuvia seinillä. Kävimme Gärdetin festareilla ja konserteissa Hagan puistossa. Elettiin 60- ja 70-luvun vaihteen vuosia, ja niin äiti kuin isäkin olivat ryhtyneet opiskelemaan kansanopistossa ja osallistuivat opiskelijoiden teatteritoimintaan. Se oli kylläkin

enemmän poliittisten julisteiden heiluttelua kuin dramatiikkaa, mutta he olivat menossa eteenpäin, heillä oli suunnitelmia. Äiti haaveili taiteilijan urasta, mutta toteutti haaveitaan vasta minun ehdittyäni teini-ikään. Isä oli saanut eräällä rakennustyömaalla selkävamman eikä voinut jatkaa rakennusalalla. Avioeron jälkeen hän kouluttautui Kalmarissa opettajaksi.

Istuin heidän kavereittensa kanssa retkihuovilla, kun porukka joi piknikillä halpaa punkkia ja poltteli hasista maissipiipuissa. Vierailimme kimppakämpissä, joissa heidän kaverinsa asuivat. Porukka nai ristiin rastiin ja paria vaihdeltiin. Minun vanhempani eivät olleet siinä pelissä mukana, ainakaan minun tietääkseni. Pusuja ja punaviinin punaamia huulia – tuon ajan muistot tuntuvat jotenkin ällöttäviltä. Kun eräänä yönä alkoi sataa kesken juhlien, me koko perhe menimme nukkumaan tuntemattoman auton alle. Bosse ja Inga-Lill olivat nuoria, lapsellisia, vastuuttomia.

Olin ainoa lapsi, joten sain tietysti osakseni huomiota, mutta se merkitsi myös elämistä aika lailla eristyksissä muista. Äiti sai keskenmenon muutamia vuosia syntymäni jälkeen. Olisin siis voinut saada sisaruksen. Äidillä on taipumusta dramatiikkaan, ja hänellä oli tapana sanoa: Se olisi ollut sinun siskosi, Micke!

Suren yhä sitä, etten saanut sisarta enkä veljeä. Sisaruksethan ovat toisilleen muistin varmuuskopioita, ja luultavasti persoonani olisi muovautunut toisenlaiseksi, jos sisaruksia olisi ollut. Lapselle ei ole hyväksi kasvaa yksin. Siitä seuraa sosiaalista epävarmuutta, tilanteiden tajuaminen jää heikommaksi ja kompromissien tekeminen on vaikeaa. Lieneekö varhain kehittynyt tunteeni ulkopuolisuudesta johtunut juuri tästä? Tämä tunne on hallinnut suurta osaa elämästäni, ollut sen punainen lanka: tajuaa olevansa mukana, mutta ei kuitenkaan ole, tuntee olevansa lasiseinän takana seisova yksinäinen tarkkailija katselemassa muiden elämää... Totuin jo varhain vetäytymään omiin maailmoihini, eikä tämä suinkaan johtunut siitä, että elämässä olisi ollut vaikeuksia, vaan se tuntui yksinäisestä pojasta vain luonnolliselta. Siis mielikuvitukseen ja suunnitelmien hautomiseen uppoutuminen. Tätä maailmaa olivat lennokkien rakentelu

yläkoulussa ja mopojen kanssa näpräily teini-ikässä. Tunne eristyneisyydestä, siitä, ettei oikein kuulu mihinkään, on kuitenkin seurannut minua pitkälle aikuisuuteen. En oikein osannut osallistua. Olin vieras muiden ihmisten, jopa oman perheeni elämässä. Joinakin joulaina ja syntymäpäivinä olen seisonut kirjaimellisesti ulkona ja katsellut ikkunasta Sannaa ja lapsia kykenemättä menemään sisään. Aivan kuin ihmiset ikkunan takana olisivat aivan vieraita.

Ainoan lapsen salainen huone on oma huone. Tämä voi kuulostaa surulliselta, mutta se ei ole ollut pelkästään huono asia. Juuri noissa huoneissa pääsevät kasvamaan mielikuvitus ja luovuus, kyky mennä muihin maailmoihin ja oman itsensä syviin syövereihin.

Tätä kertoessani olen ollut tuhat päivää vapaana huumeista. Asun poikieni Igorin ja Lon sekä jo 12 vuotta elämänkumppaninani olleen Sannan kanssa Tukholman eteläpuolella muutaman kymmenen kilometrin päässä kartanossa, jollaiseen en olisi ikinä voinut kuvitella varojeni riittävän. Meillä on kaksi koiraa ja kaksi nurmikoneleikkuurobottia – Bosse ja Uffe, jotka ovat saaneet nimensä poissa olevien isiemme mukaan.

Olen ollut ulkona kaikesta hyvin kauan. Tunnen kuitenkin, että alan nyt vähitellen löytää jälleen sen pikkupojan, josta tässä kerron.

Joudun yhäkin taistelemaan voidakseni olla mukana perhe-elämässä. Mutta mitä kauemmin olen kuivilla, mitä enemmän Sanna ja minä juttelemme enkä minä turvaudu puolustusmekanismeihin, sitä paremmin pääsen käsiksi tunteisiini. Olemme puhuneet asiat selviksi rakastajattarista ja lipsahduksista takaisin huumeisiin, kaaoksesta, taipaleellani taakse jääneestä poltetusta maasta, ja olemme vetäneet henkselit tuon kaiken yli ja vaalimme sitä, mitä meillä nyt on. Alan taas löytää sen pojan, joka olin ennen kuin puin ylleni haarniskan, kivikovan haarniskan, joka suojasi minua kaikkea vastaan mutta jonka sisällä olin niin kirottun yksinäinen.

Varhainen muisto varmaankin kahdeksan vuoden iästä: Seison Engelbrektsvägenin leikkipuistossa ja tarkkailen poikia, jotka ovat asentamassa potkurilla varustettua moottoria lennokkiin. He olivat

kiinnittäneet sen ruuveilla lautaan ja yrittivät saada polttoainesuutinta paikoilleen. Moottorit kiinnostivat minua jo tuossa vaiheessa, ja niinpä menin poikien luo ottamaan selvää, mitä he tekivät. ”Mikä tuo on?” sanoin ja osoitin moottoria. Jollakin tavalla onnistuin osumaan sormellani potkurin siipiin, niin että sormen kärki leikkautui irti. Oikea etusormeni on yhä hieman lyhempi kuin vasen.

Isä otti kerrankin vastuun tilanteen hoitamisesta ja ajoi minut Karoliinisen sairaalan ensiapuun. En itse muista tapahtumien kulua, mutta hän kertoi minulle sen, kun taas kerran – onnistumatta – yritimme päästä jotenkin järjelliseen isän ja pojan suhteeseen.

Tämä tapahtui Skotlannissa, jossa sain elokuvafestivaaleilla palkinnon roolistani Simon Stahon filmissä *Päivä ja yö*. Olin kutsunut isän matkalle mukaan, ja hotellissa istuessamme hän kertoi tuosta päivästä: ensiavun sairaanhoitaja ohjasi meidät ensiarvion jälkeen pienempään huoneeseen.

”Odottakaa täällä”, hän sanoi, ”lääkäri tulee aivan pian.”

Hetken kuluttua ovi avautui ja sisään astui toinen hoitaja. Isä kertoi, että häntä ympäröi outo hohde, aivan kuin häneen olisi kohdistunut valoa jostakin. Hän kääntyi isää kohti ja sanoi: ”Sinun ei tarvitse olla huolissasi tuosta pojasta. Me vartioimme häntä.” Ja sitten hän katosi.

Melkeinpä samassa silmänräpäyksessä ensimmäinen hoitaja palasi: ”Olen pahoillani siitä, että jouduitte odottamaan. Mutta nyt lääkäri on tässä.”

Isän mielestä paikalla oli käynyt suojelusenkeli. Hämmästyin siitä, että juuri isä kertoi minulle tämän. Tunnen viehtymystä metafysiikkaan, tuntemattomien ulottuvuuksien mahdollisuuteen, ja yllätyin huomattessani, että isälläkin oli hengellinen puoli olemuksessaan. Hengellisytyteenhän kuuluu tuollaisen tapahtuman muistaminen ja sen pohtiminen vielä neljäkymmenen vuoden kuluttua.

Tuon kertomuksen innostamana annoin muutamaa vuotta myöhemmin tatuoida rintaani suojelusenkelin: arkkienkeli Mikaelin – juuri hän taistelee Ilmestyskirjassa petoa vastaan.

Eräässä perhevalokuvassa olen vanhimman poikani Igorin kanssa isäni ja isoisäni seurassa. Neljä sukupolvea Persbrandteja tai oikeastaan henkikirjojen mukaan Persbranteja. Joku on vain joskus päättänyt kirjoittaa nimen dt-loppuiseksi, jotta se näyttäisi hiukan hienommalta. Kolme aikamiestä ja viisivuotias poika. Katsoessani kuvaa mieleeni nousee yleensä ajatus: sata vuotta yksinäisyyttä. Koko tämä tunteiden lama. Kaikki kirottu paska, joka kulkee perintönä, kirous, joka on joskus saatava murretuksi.

Isoisä on jo kuollut, enkä oikeastaan tuntenut häntä. Hän oli omalaatuinen henkilö. Jäätyään eläkkeelle hän vetäytyi siirtola-puutarhamökkiin Kungsängeniin eikä päästänyt juuri koskaan ketään käymään siellä. Tapasin hänet harvoin, hän ei ollut lainkaan kiinnostunut sen paremmin minusta kuin isästäkään. Paras asia, jonka voin sanoa isänpuoleisesta suvustani, on, ettei sen piirissä kovin rajusti juopoteltu; vain sen olen äidiltä kuullut, että isän äiti ryyppäsi. Eikä se todellakaan hämmästyttä minua, sillä muistamani mukaan hän oli syvästi onneton ihminen. Häneltä olen perinyt kirkaansiniset silmäni. Toden sanoakseni minulla ei ole kovin runsaasti muistoja hänestäkään – muistan vain, että hän oli lapsenvahtinani eräänä uudenvuoden aattona ja minä menin lähellä olevaan alikulkutunneliin ja poltin siellä lennokkini. Pidin sitä pitkään pelkästään kepposena, kummallisena pähänpistona. Nykyään en ole aivan yhtä varma: rakennelmieni polttaminen, repiminen, tuhoaminen on palannut kerran toisensa jälkeen yhdeksi elämäni johtoaiheista.

Eräänä jouluaattona – olin silloin luullakseni seitsenvuotias – isä yllätti minut. Hän oli rakentanut huoneeseeni Märklinin pienoisrautatien. Sain suorastaan kuumetta innostuksesta; lahja oli hieno, ja yhtä hienolta ehkä tuntui, että isä oli todella nähnyt vaivaa ja rakentanut sen ihan vain minua varten. Se ei ollut hänen tapaistaan, ja koko tilanne kävi minulle ylivoimaiseksi, minun oli mentävä nukkumaan.

Toisessa muistikuvassani seison äidin kanssa odottamassa isää lähijunan asemalla Jakanin keskuksessa. Olin juuri saanut äidiltä collegepuseron, jota koristeli amerikkalaisen yliopiston logo, ja olin siitä suunnattoman ylpeä. Koko perheen piti lähteä Gröna Lundiin. Kaikki oli hienosti: uusi sikahieno pusero ja edessä koko päivä Grönanissa.

Sitten isä ilmestyy paikalle ja jähmettyy nähdessään minut.

”Mitä pirua sinulla on ylläsi, Micke?”

”Uusi pusero...”

”Ei käy.”

”Mikä ei käy?”

”Mitäs luulet, kun sinulla on niskassasi tuo perhanan kapitalistipusakka. Nyt ei mennä Grönaniin.”

En muista, miten tilanne päättyi, luultavasti äidin ja isän riitaan. Eikä sitten Gröna Lundiin menty.

Pelasin jalkapalloa Jakobsbergin GOIF:n nappuloissa ensimmäiseltä luokalta kahdeksannelle, olin kova, mutta kieroilematon oikea pakki. Muiden kavereiden isät tulivat tavallisesti katsomaan matseja ja joskus harjoituksiinkin, mutta minun isääni ei koskaan nähty. Minä jankutin asiasta hänelle, ja hän lupasi tulla, mutta loppujen lopuksi ei koskaan ilmaantunut paikalle.

Kun kerran taas tarvitsin uudet jalkapallokengät, äiti pyysi minua menemään isän uuteen kotiin ja pyytämään kenkiä häneltä. Äiti eli ainaisessa rahapulassa tuohon aikaan ja luultavasti ajatteli, että on vähintäänkin kohtuullista, että isä on vaihteeksi mukana ja maksaa. Soitin isän ovikelloa, kerroin asiani ja sain heti haukkumiset. ”Sinä tulet tänne vain silloin, kun haluat saada jotakin, Mikael, mitä hemmetin käytöstä tämä on!”

Tuo ei ollut totta. En ikinä pyytänyt isältä mitään siitä yksinkertaisesta syystä, etten juuri koskaan tavannut häntä. Ja tässä tapauksessa tunsin itseni erityisen viattomaksi, äitihän oli pyytänyt minua menemään sinne.

Toisen kerran, olin kai silloin 14-vuotias, minun piti saada kyyti nyrkkeilyharjoituksista kotiin vanhemman kaverini Hasse Karlssonin autossa; kuljin silloin tällöin hänen mukanaan. Ennätin tuskin saada turvavyötä kiinni hänen vastikään pöllimässään Ford Granadassa, kun jo törmäsimme risteyksessä toiseen autoon. Otsani iskeytyi tuulilasiin, verta ja lasinsiruja oli kaikkialla. Meidät kiidätettiin ambulanssilla Karoliiniseen sairaalaan, jossa minut ja Hasse ommelttiin kasaan ja kiedottiin siteisiin ja toisen auton kaveri joutui tehohoitoon vaikeiden sisäisten vammojen takia. Äiti opiskeli silloin Uumajassa, ja tapahtumasta järkyttyneenä en halunnut mennä tyhjään kotiin. Niinpä lähdin isän luo. Oli talvi, kylmää ja pahuksen kolkkoa. En ikinä unohda, mitä hän sanoi avatessaan oven: ”Et sinä voi noin vain saapastella sisään mielesi mukaan. Minulla on vieraita.”

Kävi ilmi, että hänellä oli siellä nainen, eikä hän piitannut päätäkään siitä, että olin siteissä kuin muumio. Oli siis vain lähdettävä takaisin kotiin.

En sano tätä mielelläni, mutta isä on väistelevä, pelokas, poissaoleva, aloitekyvytön, veltto, tunneköyhä. En käsitä, mikä tuon sukupolven ruotsalaisissa miehissä on vikana. Isällä itsellään oli huonot välit isäänsä, ja hänen nykyinen naisensa on kertonut minulle yrittäneensä puhua hänelle asiasta: ”Bosse, sinähän vain jatkat Mikaelin kanssa samanlaista suhdetta kuin sinulla oli omaan isääsi!”

Kuivilla pysymisen etuihin kuuluu sekin, että näkee asiat selvemmin. Havaitsee, mihin ihmissuhteisiin on panostettava ja mistä suhteista ei kannata pitää kiinni. Suhteeni isään on katkeamaisillaan. Olen sanonutkin hänelle sen: ”Jos haluat olla tekemisissä minun ja lapsenlastesi kanssa, sinun on itse pidettävä suhdetta yllä, minä en enää ojenna kättäni.”

En ole koskaan menettänyt yhteyttä häneen täysin, mutta side on kyllä enimmäkseen ollut hyvin ohut. Minun sisälläni oleva pikku-

poika on kerjännyt ja kättänyt hänen rakkauttaan ja huomiotaan – saamatta koskaan vastakaikua.

Ensimmäinen kouluni oli Aspnässkolan. Kellanpunaisista tiilistä rakennettu satavuotias koulutalo sijaitsee Birgittavägenin varrella Jakobsbergin keskustassa, ja siellä on koulutettu monta sukupolvea Järfällan nuorisoa. Odotin innokkaasti koulun alkamista; tärkein houkutin oli ajatus uusien kavereiden saamisesta. Minähän olin ainoa lapsi ja väsynyt seurustelemaan itseni kanssa.

Olin hyvä koulussa, oppiminen sujui helposti. Jotkut sanoivat, että olin sulkeutunut, mutta oikeastaan olin vain ujo, valtavan ujo, ja kannoin huolta äidistäni, jonka kanssa asuin vanhempieni avioeron jälkeen. En ollut johtaja enkä seurailija, vaan välttämättömyyden pakosta jonkinlainen sivullinen tarkkailija. En pitänyt melua itsestäni. Halusin sulautua joukkoon, olla yhtenä monien joukossa.

Mieliaineeni olivat kuvaamataito ja käsityöt. Koulun ”hauskalla tunnilla” esittelin erilaisia kokeita ja toin tavaroita kotoani. Muistan, että minulla oli kuminen gorilla, jolle suoritin kirurgisen leikkauksen, avasin sen ja ompelin kokoon luokan seistessä ympärilläni aivan kuin katsojat anatomian teatterissa.

Paras luokkakaverini oli Kennet. Hän muutti Bälstaan muutaman vuoden kuluttua, mutta kävin toisinaan hänen luonaan ja pääsin parina kesänä mukaan hänen autoilevan perheensä lomamatkalle Saksaan. Kennetin suurenmoisen kiltti äiti oli ammatiltaan sairaanhoitaja. Hän kuoli varhaisessa iässä syöpään – se oli niin väärin, hän piti itsestään hyvää huolta, joi teetä, ei polttanut eikä juonut alkoholia – mutta niin vain kävi.

Kiinnostukseni moottoriurheiluun virisi Kennetin vaikutuksesta. Hänen isäpuolensa oli moottorikilpailujen harrastaja ja otti meidät mukaan elämäni ensimmäisiin Formula 1 -ajoihin Nürburgringille Saksaan. Ajoimme sinne perheen Mersulla, joka veti perässään asuntovaunua, hankimme varikkopassit, katsoimme ajot ja kävimme varikoilla. Se vasta oli innostavaa.

Tähtinäyttelijän myrskyisä elämä parrasvaloissa ja kulissien takana

Ruotsin eturivin näyttelijöihin lukeutuva Mikael Persbrandt tunnetaan etenkin Beck-rikoselokuvien kovaotteisena poliisina Gunvald Larssonina. Lukuisten televisio- ja elokuvauroiliensa lisäksi hän on tehnyt mittavan uran arvostettuna teatterinäyttelijänä. Kansansuosiota nauttiva Persbrandt on ollut mediajulkisuudessa myös värikkään siviilielämänsä vuoksi.

Persbrandt kertoo muistelmissaan ensimmäistä kertaa varhaisvuosistaan yksinhuoltajaäidin poikana, kovasta kamppailustaan näyttelijänä kohti läpimurtoa, unelmarooleistaan Tukhoman Dramaten-teatterissa ja toinen toistaan seuranneista menestyksistä niin kotimaisessa kuin kansainvälisessä elokuva- maailmassa.

Hän puhuu avoimesti myös yksityiselämänsä pimeimmistä puolista, kaksisuuntaisen mielialahäiriön ja päihdeongelmien värittämistä kaoottisista vuosistaan sekä elämästään nykyään. *Mikael Persbrandt – Muistini mukaan* on kaunistelematon ja raajan rehellinen kertomus pohjalla käymisestä ja noususta takaisin pintaan.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-0171-9